

11. Lafree G. Losing Legitimacy: Street Crime and the Decline of Social Institutions in America / G. Lafree. – Westview Press, 1998. – 240 p.
12. Lafree G. Losing Legitimacy: Street Crime and the Decline of Social Institutions in America, p. 223-224.
13. Miethe T. D. Rethinking homicide: exploring the structure and process underlying deadly situations / T. D. Miethe, W. C. Regoeczi, K. A. Drass. – Cambridge University Press. – 2004. – P. 32-33.
14. Tyler T. R. Why People Obey the Law / T. R. Tyler. – Edition 2. – Princeton University Press. – 2006. – P. 299.
15. Bernard E. Harcourt. Capers B. Crime, Legitimacy, and Testifying Paper presented at the annual meeting of the Law and Society Association [Electronic resource] / Bernard E. Harcourt. – Berlin: TBA, 2007 – Access mode: http://www.allacademic.com/meta/p177422_index.html.
16. Forst B. The Socio-economics of Crime and Justice / B. Forst. – M. E. Sharpe, 1993. – P. 57-58.

Кормич А. І., НУ "ОЮА"

МІСЦЕ ПРАВОВОЇ ДОКТРИНИ СОЛІДАРИЗМУ У СТАНОВЛЕННІ СУЧАСНОЇ ДЕМОКРАТІЇ

В статтє проанализированы теории социальной солидарности, сформированные теоретиками XIX – XX вв. Показано место идей солидарности в современных моделях демократии.

The present article provides the analyses of the theories of social solidarity that were formed at 19th through 20th centuries. The place of ideas of solidarity in the contemporary models of democracy is also determined.

Актуальність аналізу концепцій солідаризму та їх значення для сучасного суспільного розвитку пов'язана з потребою визначити, чим можна замінити протистояння індивідуалізму та колективізму.

Для постсоціалістичних, перехідних держав, до яких відноситься сучасна Україна, це надзвичайно важливо і в теоретичному, і в практичному плані. Тому багато авторів, що досліджували проблеми сучасної демократії, реформування влади тощо певною мірою торкалися цих питань. Безпосередньо аналізу категорій солідарність і солідаризм присвятив свої роботи В. Ю. Данилів.

Однак розуміння сутності даних понять потребує огляду основних засад їх впровадження в науку на рубежі XIX-XX століть. Починаючи з Огюста Конта з його оцінками суспільства як єдиного цілого, солідаризм набув змісту певної форми суспільних зв'язків, що базуються на загальних інтересах.

Еміль Дюркгейм в роботі "Про поділ суспільної праці", Л. Буржуа в роботі "Солідарність" визначили солідарність як універсальну соціальну цінність і головний моральний принцип співжиття людей у суспільстві і державі. Так Е. Дюркгейм поділяв солідарність на механічну, притаманну архаїчним суспільствам, де домінувало репресивне право і органічну, притаманну розвиненим суспільствам з кооперативним правом, яке регулює взаємини індивіда і соціуму.

Р. Генніс трактував солідарність як принцип реалізації взаємоутвердження людей засобами інституціалізації. Це стосується створення спільнот на будь-якому рівні: на мікро, мезо чи макро рівнях. Інтегруючу роль при створенні таких спільнот відігравав спільний інтерес, що потребував спільного захисту своїх прав, тобто спільної діяльності, співробітництва.

М. Грушевський, Р. Рорті, В. Вернадський, А. Швейцер розглядали солідарність як важливий імператив і закономірність розвитку суспільства. Хоч кожен робив наголос на різні аспекти, пов'язані з політичними, етичними, етно-природними, екологічними чинниками, шукаючи модель цивілізованого співіснування. [1; 2]

Правову доктрину солідаризму сформулював Леон Дюгі. [3] В роботі "Держава, об'єктивне право і позитивний закон", в ряді інших праць він чітко визначив взаємозалежність членів суспільства, які не зважаючи на різницю функцій, продиктованих поділом праці, на нерівність, поєднані спільними потребами. Л. Дюгі сформулював своєрідну норму соціальної солідарності за подібністю і через поділ праці. Цю норму він вважав більш значущою, ніж держава і закон, і протиставляв її теоріям класової боротьби. Солідарність сприяє розвитку суспільства, стверджував Дюгі, тоді як класова боротьба руйнує суспільство. Досягнення компромісу між капіталом і працею, підприємцями-власниками і найманими робітниками має відбуватись ненасильницьким шляхом, врівноважуючи взаємини.

Рівності індивідів не існує. Відмінності зростають з успіхом цивілізації, визначаючи різні ролі і соціальні функції.

Засобом унормування цих ролей і функцій він вважав право. Людина має право на свободу своєї діяльності, свободу совісті, віросповідань, думки, друку, тощо. І ці правові норми вкладаються в розуміння норми соціальної солідарності. Зазіхання на ці норми, що захищають індивідуальні свободи, породжують суспільні конфлікти. Але цілковиту правову рівність Дюгі вважав фікцією, що

прикриває фактичну нерівність і не є достатньою для досягнення соціальної солідарності. Тобто, на його думку, мала існувати лише рівність охорони прав.

Найвидатнішим досягненням сучасності він вважав процес інституціалізації, створення асоціативних форм – профспілок, об'єднань різного роду, що включають людей в сучасну соціальну ієрархію.

Перспективи ж розвитку держави він пов'язував не з трактуванням її як всеохоплюючої системи публічної влади, що керує суспільством, а з становленням її як системи соціально корисних служб. Розуміння соціально обслуговуючої ролі держави визначило і оцінку норми соціальної солідарності як такої, якій має відповідати будь-який закон. Бо у державі і суспільства існує єдине спільне призначення – задовольняти потреби людини, обслуговувати її інтереси. І у досягненні цієї спільної мети вони мають бути солідарні.

Процес соціальної солідарності створює нові відносини і інститути, які не вкладаються в рамки старих законів, старої юридичної техніки. І їх треба змінювати у відповідності з потребами соціальної солідарності.

Вчення Дюгі критикували і соціалісти, і ліберали, однак вплив його на європейську і світову політико-правову думку був великим і тривалим. До його думок звертались представники і прогресивних, і радикальних течій, кожен з яких намагався знайти в них підтвердження власних підходів. Бо справді, трактовки Дюгі не завжди однозначні. Так, він критикував ідеї рівності і природного права, вважаючи, що навіть власність – це не суб'єктивне право індивіда, а його обов'язок виконувати певну соціальну функцію, нести соціальні обов'язки в рамках норми соціальної солідарності. Тому свобода є правом лише тому, що існує обов'язок людини розвивати найповніше свою діяльність. І держава не повинна втручатись в діяльність індивіда, контролювати свободу його праці.

Та насправді саме Дюгі сформулював засади плюралістичної демократії, де рівність прав це, насамперед, рівність можливостей та рівність охорони законом. Він визначив важливість асоціативних форм та юридичного оформлення об'єднань громадян для розвитку суспільства, тим самим наголошуючи на значенні громадянського суспільства.

Його розуміння солідарності створило засади організаційних і правових форм соціального партнерства, перед усім як узгодження інтересів, досягнення розумних і довгострокових компромісів і спільних зусиль учасників трудового процесу.

Його професійна увага до правових проблем стимулювала аналіз системи взаємозв'язку права, держави, індивіда, суспільства.

Ідеї Дюгі увійшли до сучасних трактовок демократії як механізму державного і суспільного управління. [4] В рамках такого управління відбувається не лише активний процес інституціоналізації, а й народжуються нові специфічні відносини на різних рівнях: між державою і суспільством, між владою і суспільством, або в середині самих влади, суспільства, держави. При цьому, в основі всіх цих процесів практично лежить солідаризація та консолідація на базі певних інтересів, що, в свою чергу, потребує створення механізму узгоджень цих інтересів та досягнення компромісів у взаєминах різних суб'єктів.

За таких умов саме солідаризм виступатиме фактором, що забезпечує мотивацію та стимулює організаційну і контрольну функції управління демократичними процесами, підвищуючи ефективність діяльності всієї управлінської системи в демократичному режимі. Це стосується як потенціалу державної служби, так і органів місцевого самоврядування та інституцій громадянського суспільства, задіяних в управлінні суспільством.

З останнім, тобто з розвитком саме громадянського суспільства, особливо тісно пов'язане явище солідаризму та норми соціальної солідарності. Адже саме громадянське суспільство ми розглядаємо як складну, нелінійну, поліінституціональну та поліфункціональну систему.

За Т. Парсонсом "взірець поведінки" цих інститутів здатен забезпечити стійкий розвиток, стабілізувати систему [5]. Різні інститути – структурні, ціннісні, нормативні спроможні інтегруватись, пристосовуватись до оточуючого середовища, забезпечувати рівновагу у системі, що впливає на організацію, зв'язки, відносини, поведінку.

Поєднання прав та обов'язків створює механізм стримувань і протитяг. А інституціоналізація представництва інтересів активізує прямий та зворотній зв'язки, ефективно просуюючи організовані інтереси. Ці інтереси і відповідні організаційні форми будуть різними, залежно від сфери життєдіяльності суспільства, в якій вони формуються. Такими будуть профспілки чи спілки підприємців та роботодавців в економіці, партії та громадські організації в політиці, культурно-національні об'єднання в сфері культурно-національних відносин, конфесії в релігійній сфері тощо.

Для підвищення ефективності узгодження прав, обов'язків, відповідальності всіх суб'єктів інституціональні і нормативні зміни мають сприяти утворенню стійких зв'язків та послідовності у поведінці.

А весь процес функціонування складної інфраструктури повинен базуватись на прямій і добровільній співпраці без адміністративного примусу з мінімумом бюрократичних процедур, бути відкритим та контрольованим соціумом.

За таких умов діяльність різних інститутів як соціокультурних форм суспільної солідарності дозволяє характеризувати громадянське суспільство як загальний знаменник демократії та ефективності ринкової економіки. Це прискорює процес розвитку самоорганізуючої системи, якою є громадянське суспільство, створює певну альтернативу державній владі. Разом з тим, інституціоналізація громадянського суспільства супроводжується структуризацією зв'язків, відносин, моделей поведінки в процесі спільної діяльності.

В такий спосіб солідаризм детермінує сутність сучасних моделей демократії, виступаючи індикатором рівня її розвитку. При цьому поєднуються традиційні і модерні форми. Соціальний досвід переломлюється крізь сучасну соціальну практику, створюючи ефективно діючі моделі та забезпечуючи перспективне прогнозування.

Розвитку демократії притаманна багатоспекторність, що охоплює чинники структурні і функціональні, історичні і психологічні, ціннісно-нормативні тощо. При цьому головними ідеями, на яких ґрунтується сутність демократії, виступають, перед усім, гарантії прав і свобод людини, участь широкого кола індивідів у діяльності по вирішенню спільних проблем, ефективне управління з мирними формами встановлення влади та реалізації управлінських функцій, за умов правового громадського контролю за результатами діяльності.

Солідаризм щодо сучасних моделей демократії дозволяє обмежувати ілюзорне тлумачення демократії як недосяжного ідеалу розумінням важливості узгодження і компромісів у спільних справах. Тобто, доктрини солідаризму роблять демократичні моделі більш реалістичними, не потребуючи досконалої завершеності, а аналізуючи і оцінюючи наявну соціальну практику та ступінь її формалізованого закріплення у нормах і принципах, що відповідають існуючим суспільним потребам.

Таким чином, ідеї і доктрини солідаризму можна розглядати у якості обґрунтування тенденцій становлення і розвитку сучасних форм демократії.

Також вони підтверджують прояв таких закономірностей розвитку політичних систем як розширення участі через інституціонування інтересів. Тобто, можна констатувати, що солідаризм пояснює змі-

ни ролей і відносин у суспільстві, реформування інфраструктури сучасного суспільства та інші важливі аспекти, що характеризують сучасний розвиток.

Механізм співпраці правової держави з громадянським суспільством цілком базується на доктрині солідаризму, забезпечуючи через пріоритет прав людини можливість інтегрувати і репрезентувати інтереси та відкриваючи шлях до участі громадян і об'єднань громадян в управлінні, в прийнятті рішень щодо захисту прав та реалізації інтересів.

Ключовим при цьому буде розуміння загальних соціально значущих спільних інтересів, що консолідують і об'єднують народ, перетворюючи його, відповідно до трактовок ст. 5 Конституції України, в носія суверенітету та єдине джерело влади в Україні [6].

Таким чином можна говорити, що солідаризм, проявляючись на різних рівнях та в різних формах суспільного життя, дозволяє створювати певну систему представництва інтересів. В цю систему включені і загальнонаціональні інтереси на рівні держави, і корпоративні інтереси на рівні, наприклад, територіальних громад; і специфічні групові інтереси на рівні функціонування різних форм об'єднань громадян – партій, громадських об'єднань тощо.

Об'єктивно це робить більш ефективною публічну владу і розширює можливість демократичного управління. В цьому аспекті солідаризм виступає як закономірний принцип сучасного суспільного розвитку.

Тож ідеї, сформульовані на рубежі XIX – XX століть щодо солідарності, по суті набувають більш повного змісту і значення саме на сучасному етапі становлення і розвитку новітніх форм демократії. Це стосується як інституціональних так і процесуальних аспектів становлення і розвитку демократії на сучасному етапі.

Тобто, йдеться і про сукупність інститутів, і про спільні дії, і про взаємопов'язаність відносин, і про взаємну узгодженість і взаємовпливи ролей. Все це свідчить про те, що принцип солідаризму поширюється на різні сфери демократизації суспільства.

Література:

1. Антология. Правовая мысль. – М.: Академический проект, 2003. – 1008с.
2. Дюркгейм Э. О разделении общественного труда. // Западноевропейская социология XIX – нач. XX в. – М.: изд. МУБУ, 1996. – С. 256-308.
3. Кормич А. І. Історія вчень про державу та право. – К.: Правова єдність, 2009. – С. 194-196.

4. Скрипнюк О. Демократія. Україна і світовий вимір. – К., 2006. – С. 198-241.
5. Парсонс Т. О. структуре социального действия. – М.: Академический проект, 2000. – 880 с.
6. Конституція (Основний закон) України. – К., 1996. – Ст. 5.
7. Парсонс Т. Система современных обществ. – М.: Аспект Пресс, 1998. – 270 с.
8. Антология. Правовая мысль. – М.: Академический проект, 2003. – 1008 с.
9. Дюркгейм Э. О разделении общественного труда // Западноевропейская социология XIX – нач. XX в. – М.: изд. МУБУ, 1996. – С. 256-308.
10. Кормич А. І. Історія вчень про державу та право. – К.: Правова єдність, 2009. – С. 194-196.
11. Скрипнюк О. Демократія. Україна і світовий вимір. – К., 2006. – С. 198-241.
12. Парсонс Т. О структуре социального действия. – М.: Академический проект, 2000. – 880 с.
13. Конституція (Основний закон) України. – К., 1996. – Ст. 5.
14. Парсонс Т. Система современных обществ. – М.: Аспект Пресс, 1998. – 270 с.

Яковлев Д. В., НУ "ОЮА"

ПОЛІТИЧНІ ДЕБАТИ ЯК ЗАСІБ РАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

В статье анализируются политические дебаты, их роль в процессе рационализации политического дискурса в Украине. Особое внимание уделяется парламентским дебатам в условиях демократизации политического взаимодействия.

This article analyzes the political debate, their role in the rationalization of political discourse in Ukraine. The special attention is payed to study of parliamentary debate in the democratization of political interaction.

На відміну від авторитаризму й тоталітаризму, демократія стала символом сучасної політики та урядування у світовому масштабі. Основним критерієм перевірки політиків в умовах демократії виступає те, чи переконують вони громадян. Відповідно посилюються суспільні очікування від інформаційної "відкритості" політичного простору, з'являється впевненість, що більшість проблем можна викласти у дискусивній формі та вирішити у ході діалогу.